

A jogi személyek rendszere

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A nagyratörő és grandiózus célokat felidéző cím jóval szerényebb tartalmat takar, mint amire gondolhatnánk. Természetesen nem vállalkozhat egy tanulmány arra, hogy felvázolja in abstracto a jogi személyek teljes rendszerét, annál is inkább, mert a magyar jogtudomány jelentős klasszikusai fő(bb) műveikben tárgyalták a témát,^[1] amelynek reprodukálása felesleges, meghaladása aligha lehetséges.

A célkitűzés tehát korlátozódhatna *de lege lata*. A jelenlegi szabályok újabb taglalására azonban talán már nincsen szükség, így jelen tanulmány célja sem ez. Jelen esetben azonban egy olyan átmeneti fázisban vagyunk, hogy azt kétségtelenül megállapíthatjuk, a jogi személyek rendszerének tételes jogi, jelenleg hatályos szabályai^[2] melyek, ám abban is kétségtelenül biztosak lehetünk, ezek a szabályok már nem sokáig lesznek hatályban. Az Országgyűlés ugyanis elfogadta az új Polgári Törvénykönyvet,^[3] amelyet aztán ki is hirdettek, de hatályba mégsem lépett és az elfogadott formájában nem is fog, mivel egy újabb kódex készül. Ezen kívül és éppen ezért nem szabad elmennünk a polgári törvénykönyv kodifikációjának az ún. Szakértői Bizottság által elkészített tervezete mellett sem, amelyből törvény sem lett, ugyanakkor a magját adhatja a későbbi, újabb kodifikációnak.

Ennél fogva a jogi személyek rendszerével kapcsolatban sokkal bizonyosabban tudunk arról beszélni, hogy milyen nem lesz ez a rendszer, mint arról, hogy mi várható. Nyugtassuk meg azonban magunkat azzal, hogy mély meggyőződésünk szerint a jogtudománynak, bár kétségtelenül rendkívül hasznos segítségére szolgálhat a jogalkotásnak, nem feladata, hogy *de lege ferenda* javaslatokat tegyen. Célunk tehát rendkívül szerényen csupán annyi, hogy a jelenlegi formálódó (forrongó?) időszakban felvessen néhány elméleti-szerkezeti jellegű gondolatot a jogi személyek rendszerével kapcsolatban.

[1] Pikler Gyula: *Az emberi egyesületek és különösen az állam fejlődése*. Politzer, Budapest, 1897.; Szászy-Schwarz Gusztáv: *A jogi személy magyarázata*. Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata. Budapest, 1906., ill. uő.: *A jogalany kérdéséhez*. In: *Új irányok a magánjogban*. Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata. Budapest, 1911.; Moór Gyula: *A jogi személyek elmélete*. Budapest, 1931.; Sárközy Tamás: *Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról*. Budapest, 1985.

[2] 1959. évi IV. törvény 28. – 74/H §§

[3] 2009. évi CXX. törvény

II. A JOGI SZEMÉLYEK ÉS A KODIFIKÁCIÓ

A jogi személy, a jogi személyiség fogalma a jogtudományban igazából jó ideje tisztázott kategória. Ahogy változnak az idők, finomodik a jogi személyiségről kialakult közfelfogás, de a lényege évtizedek óta változatlan. Ma is igaznak érezhetjük a klasszikus megfogalmazást, mely szerint „a jogi személy meghatározott megengedett cél szolgálatára rendelt szervezet, amely jogszabály vagy alapszabály szerint működik, elkülönített vagyona van és jogi cselekményeiért önálló vagyoni felelősséggel tartozik”.^[4] A jogi személy a saját nevében lép fel a magánjogi életviszonyokban, állandó szervezete van, a gazdasági forgalom alanya, működése tartós, emellett jogalany. Megjegyezzük, a magyar jog a Ptk. hatályba lépését követően – összhangban a szovjet jog mint forradalmi jog jogi személyekkel szemben táplált idegenkedésével^[5] – nem ismerte el teljes körűen a jogi személyek abszolút jogképességét. A jogi személy teljes jogképessége csak a Ptk. 1977-es novellájával épült be a magyar jogba.^[6] Pontosabban: épült be újra. A Ptk. eredeti koncepciója ugyanis szakított az organikus magyar fejlődés hagyományaival, hiszen a második világháború előtti magánjogunkban már evidenciaként a jogi személyek jogképessége általában kiterjedt mindazokra a jogviszonyokra, amelyek természetüknél fogva nincsenek az ember személyéhez kötve.^[7] Ez a mondat lényegében teljes egészében szerepel a jelenleg hatályos törvényünkben a jogi személyiség „terjedelmével” kapcsolatosan.^[8]

A jelenleg hatályos Ptk. a jogi személyek nem okvetlenül leginkább átgondolt és koncepciózus tárgyalását tartalmazza. E szabályozás rendkívül röviden foglalkozik a jogi személyek közös szabályaival, hiszen erről mindössze három szakasz és tíz bekezdés szól. E szabályok, alapvetően szerkezetükben és részben (a jogi személyek felsorolása kapcsán) tartalmukban még erősen érezhetően magukon viselik az 1989 előtti szabályok hatásait. Kétségtelen tény, hogy a

[4] Világhy Miklós – Eörsi Gyula: *Magyar polgári jog I. Általános Rész, Tulajdonjog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 129-132.

[5] Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában. A társasági és konszernjog elméleti alapjai*. HVG-ORAC, Budapest, 2001. 39.

[6] Idézi: Sárközy Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945-2005*. HVG-ORAC, Budapest, 2001. 139.

[7] Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. Első rész. Grill, Budapest, 1933. 78.; Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) 44. §

[8] Ptk. 28. § (4) bekezdés. Ennél fogva a magyar jog egyrészt a jogi személyek abszolút jogképességén keresztül oldja meg a szervezeti jogalanyok csonka jogalanyiságából fakadó ultra vires-problematikát. Másrészt, a bírói gyakorlat a nem jogi személy gazdasági (kereskedelmi) társaságokat is teljes jogalanyisággal ruházta fel, így e körben sem merülhetett fel az ultra vires-elv. Ez a megközelítés egyébként immár évszázados: „A cégfőnök, kinek nevében üzletvezetője rumot hordókban megrendelt, a vételár fizetését nem tagadhatja meg az alapon, hogy üzletében csak bornak és cognacnak zárt palaczkokban való eladása levén engedélyezve, az üzletvezető ily ügylet kötésére jogosítva nem volt.” In: *Döntvénytár. A felsőbbbíróóságok elvi jelentőségű határozatai*. Harmadik folyam, I. kötet. Franklin Társulat, Budapest, 1895. 96.)

Más kérdés, hogy a magyar jog társaságként tartja számon és relatív (csonka) jogalanyisággal ruházta fel a társaságot, amely azonban sem nem jogi személy, sem jogi személyiség nélküli gazdasági társaság.

jogi személyek felsorolása jelenleg már semmilyen érvrendszerrel nem védhető. A jogi személyek e katalógusa ugyanis egyrészt túlságosan részletező, másrészt pedig hiányos. Sok jelentős magánjogi személy ugyanis még csak meg sincs említve a Ptk.-ban, számos, gyakorlati jelentőségét tulajdonképpen teljes mértékben elvesztett szinte „jogtörténeti emlék” viszont nevesítve kapott és kap a mai napig szabályozást (pl. tröszt, egyéb állami gazdálkodó szerv, egyes jogi személyek vállalata, leányvállalat^[9]).

Jelenleg tehát a Ptk. mintha törekedne a jogi személyek katalógusát inkorporálni, ám e törekvés szükségképpen fragmentált és sikertelen maradt. Ebből pedig nem az következik, hogy a helyes irány nem a jogi személyek valóban teljes körű számba vétele lenne a kódexben, hanem a Ptk.-ban nevesített jogi személy-típusok redukálása. Ez a megközelítés egyébként az elfogadott törvényben és a Szakértői Javaslatban is tetten érhető.

A klasszikus felfogás és felosztás szerint a jogi személyek döntően kétféle csoportba sorolhatók: személyegyesülések (*universitas personarum*) vagy vagyonegyesülések (*universitas bonorum*). Ez a distinkció, a korporációk-testületek és a célvagyon megkülönböztetése egészen a római jogig vezethető vissza,^[10] de az 1945 előtti magánjogunkat, a Magánjogi Törvényjavaslatot is jellemezte. A teljes képhez persze hozzátartozik, hogy a XIX. század végén még három alcsoport szerepelt a jogi személyek alaptípusai között: testületek (*universitas personarum, communitates, corporationes, collegium, corpus*); alapítványok (*piae causae, fundationes*) és „vagyönöszetek” (*universitas bonorum*),^[11] amely felosztásban aztán rövidesen az utóbbi kettő tulajdonképpen egybeolvadt. A magánjogi kodifikációs kísérletek során, különösen a szokásjoggá váló Mtj. és a hozzá kapcsolódó elméleti munkák és joggyakorlat alapján a fenti kettősség rögzült.^[12]

Leszögezhetjük tehát, hogy a két kategória alaptípusa az egyesület, illetve az alapítvány. Gyakorlati jelentőségüknél fogva, illetve a jogtörténeti hagyományaink folytatásaként megítélésünk szerint a nevesített jogi személyek kódexbeli redukciója eddig a szintig végezhető el aggálytalanul. Nem állítjuk, hogy ne lehetne még jobban csökkenteni a nevesített jogi személyek számát, ugyanakkor nem látjuk ésszerű magyarázatát annak, hogy egy kódexből hogyan lehetne kihagyni akár az egyesületet, akár az alapítványt. Érdekes módon az elfogadott törvény nem foglalkozik az egyesülettel, hanem csak a vagyonegyesülések alaptípusát, az alapítvány szabályozza – rendkívüli részletességgel, ugyanakkor

[9] Fentiekén kívül a Ptk. az alábbi jogi személyeket nevesíti: költségvetési szerv, szövetkezet, gazdasági társaság, egyesület, köztestület, országos sportági szakszövetség, alapítvány és egyesülés.

[10] Földi András - Hamza Gábor: *A római jog története és institúciói*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 233-234.

[11] Herczegh Mihál: *A magyar magánjog mai érvényében. Az elmélet és a gyakorlat igényeire való egyenlő tekintettel*. Első kötet. Eggenberger, Budapest, 1880. 164-166.

[12] A fentiekkel egyezően a korabeli munkák az egyesületet és az alapítványt tárgyalják mint a jogi személyek alaptípusait. Lásd Zachár Gyula: *A magyar magánjog alaptanai*. Grill, Budapest, 1912., illetve Meszlény Artur: *Magyar magánjog*. I. kötet, Grill, Budapest, 1931.

ésszerű (sem ésszerűtlen) magyarázatát a jogszabály indoklásából nem olvashatunk ki.^[13] Ha két alaptípusa van a jogi személyeknek, akkor ezeket a kódexben célszerű, sőt, kell elhelyezni. A történelmi léptékű jogfejlődés alapján talán nem elhamarkodott levonni azt a következtetést, hogy e két jogi személy „kiállta az idők próbáját” és nem csak az elmélet síkján minősülnek alaptípusnak, mivel viszonylagos állandóságot mutatnak. Más jogi személyek az állandóság relatíve kis foka miatt nem okvetlenül a magánjogi kódex szabályozására tartoznak. A szakértői javaslat egyébként ezt a koncepciót tükrözi, és az egyesület és az alapítvány szabályait egyaránt tartalmazza, az egyéb jogi személyeket (kivéve a gazdasági társaságokat) pedig kihagyja.

A jogi személyek kódexbeli számszerű redukciójának akkor van értelme, ha párosul egy a kódex-jelleget is erősítő eszközzel: szükségessé válik egy „jogi személyek általános része”, amely a külön törvényekben nevesített és szabályozott jogi személyek háttéranyaga lehet. Ebben az esetben nem kell minden külön törvényben újra meg újra megismételve szabályozni, hogy miként alapítható a jogi személy, hogyan kell megállapítani a nevét, vagy akár hogy miként válhat érvénytelenné a létesítés. Természetesen a Ptk. csak akkor szolgálhat a jogi személyek általános részeként háttéranyagaként, amennyiben a külön szabályozott jogi személy típus ezt engedi. Máskülönben nem lenne elkerülhető, amit az új törvény magyarázata ró fel a túl terjedelmes és részletes általános résszel kapcsolatban: hogy jogi Prokrasztész-ágyként^[14] működjön, ezáltal a szükségképpen különbségeket elfedné és egysíkúvá tenné a jogi személyek sokszínű világát.

A jogi személyek általános része érdemi, valódi újítás és vívmány. Az elfogadott törvényben ennek kisebb tér jut, ráadásul deklaratívum nem is ekként határozza meg magát, hanem a „jogi személyek általános szabályaiként”, ellenben a Szakértői Javaslatban annál nagyobb szerephez jut valódi általános részként. E szabályok kikristályosodása körében egy érdekes jelenség tanúi lehetünk, mivel alapvetően a társasági jog általános részi szabályai absztrahálódtak tovább és nemesedtek polgári jogi szabályokká. A polgári törvénykönyv a társasági törvény mögöttes joganyaga azon vagyoni és személyi kérdések vonatkozásában, amelyet a társasági törvény nem rendez.^[15] A jogi személyek általános részének alapanyagát pedig épp az elvileg kevésbé absztrakt társasági jog adta, tehát, legalábbis ebben a körben megfordult a hatások iránya. Úgy véljük, hogy ez mindenképpen az 1988. óta zajlott társasági jogi kodifikáció minőségét, jelentőségét és sikerét jelzi.

[13] Az indoklás lényege az, hogy a Ptk. mint feles törvény szükségtelenül szabályozna 2/3-os kérdéseket, mivel az egyesülési jog ebbe a körbe tartozik. Gárdos Péter (szerk.): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex, Budapest, 2009. 59. Nézetünk szerint ez nem elfogadható és nem racionális indok, ti. az érvelés éppen annyira igaz, mintha azt mondanánk, hogy a társasági jogot is 2/3-os törvénnyel kellene rendezni, mivel az Alkotmány alkotmányos alapjogként szabályozza a vállalkozáshoz való jogot.

[14] Gárdos: *i. m.* 129.

[15] 2006. évi IV. törvény 9. § (2) bekezdés

Megállapíthatjuk, hogy amennyiben a jogi személyek számát csökkenteni kívánjuk (akár egy, akár két jogi személy formára), úgy nem mellőzhető a jogi személyek általános részének mint mögöttesen alkalmazandó szabályanyagnak a megalkotása.

III. A TÁRSASÁGI JOG PROBLEMATIKÁJA

A társasági jog a jelenlegi kodifikációs időszakban nem csupán a jogi személyek általános szabályai miatt került a figyelem középpontjába. A Szakértői Javaslat, szintén a kódexhatást erősítendő, a társasági jog egészét beillesztette a személyek jogába. Ez azzal járt, hogy a közkereseti és betéti társaság mint hagyományosan nem jogi személy gazdasági társaság is jogi személyiséget kapna a Javaslat szerint, tehát itt az absztrakció áldozatává vált egy régi és sajátos magyar társasági jogi (kereskedelmi jogi) hagyomány.

Az elfogadott törvény és a Javaslat között ezen a ponton mutatható ki a legélesebb eltérés (ellentét), hiszen az új Ptk. nem változtatott a status quo-n, a társasági jogot egyáltalán nem szabályozza, hanem az elkülönült törvényi szabályozását fenntartja. Az új törvény azonban ezen kívül, érzékelve a jogalanyisággal kapcsolatos jelenlegi dilemmát, mely szerint a szocialista hagyományok alapján a Ptk. jogalanyisággal ruházta fel a természetes személyt, a jogi személyt és az államot, de ebben a keretrendszerben nem tudja hová tenni a jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyokat, régi adósságot törleszt akkor, amikor külön szabályozza ezt a személyi kört és tulajdonképpen rögzíti, hogy a jogi személyekkel egy tekintet alá esnek a személyi jog alkalmazásában.^[16]

Fontos, ám nem a legfontosabb kérdés, hogy a társasági jog hol kapjon helyet. A legfőbb kérdés ugyanis a szabályozás minősége, amely független a szerkezeti elhelyezkedéstől. A társasági jog talán a jogi személyek jogának legfontosabb területe. A szabályanyag ennél fogva helyet kaphat a magánjogi kódexben, külön kis kódexben, illetve dualista rendszerekben a kereskedelmi törvényben. Tény és való, hogy a fokozottabb módosítási igény miatt technikailag egyszerűbb a külön törvényi szabályozás, sőt, a gyakori módosítások alááshatják a Ptk. kódex-jellegét, holott az integráció célja éppen ennek erősítése lenne.

E körben nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a készülő Ptk. célkitűzései az évek során kissé megkoptak és olvadtak. Eredetileg ugyanis nem csak a társasági jog és a családi jog inkorporálása volt a cél, hanem számos más jogterületé, részterületé is, amelyekből nem sok valósult meg^[17]. A kodifikálás ilyen értelemben, sem a Javaslatban, még kevésbé az elfogadott törvényben nem tudta elérni a kívánt hatást és célt.

A társasági jog javaslatbeli szabályainak áttekintése jelen előadás kereteit messze meghaladja, és nem is igazán tartozna a jogi személyek koncepcionális

[16] 2009. évi CXX. törvény 2:73. § (2) bekezdés.

[17] Lásd ehhez Vékás Lajos: *Az új Ptk. elméleti előkérdései*. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

kérdéseire. Annyit azonban mindenképpen kiemelésre érdemesnek tartunk, hogy a hazai jogirodalomban egy ideje napirenden szereplő kérdésben a Javaslát egy valóban merész – és szerintünk haladó – újítással rukkolt elő, amikor a kft. törvényi kötelező tőzstőke minimumát megszüntette volna. A korlátolt tagi felelősség mellett működő, törvényileg szabályozott jegyzett tőke-limittel nem rendelkező társaság külföldön különösebb aggályoktól mentesen működik (Nagy-Britannia, Írország, Franciaország, Japán, stb.), de nem szabad elfelednünk, hogy maga a konstrukció a magyar jogtól sem idegen, hiszen a szövetkezet pontosan ilyen. Tény és való, hogy jelenleg a szövetkezet nem gazdasági társaság, de hagyományosan kereskedelmi társaság volt és perspektivikusan védhető lenne a „visszatérése” a társasági törvénybe. A kft. tőzstőke minimumának szabályozásával kapcsolatos nézeteinket már korábban kifejtettük^[18], így azokat nem ismétljük meg újra.

IV. ÖSSZEGZÉS

Jelenleg újfent csak találgathatunk, hogy vajon hogyan és miként fogja a jogalkotó szabályozni a jogi személyeket. Az biztos, hogy a jelenlegi szabályozás alapos reformra szorul és ez kétségtől meg is fog történni. Bízunk abban, hogy a megtartani érdemes és megtartandó gazdag és értékes magánjogi hagyományainkon fog felépülni az új szabályozás akként, és hogy a társasági jog megtermékenyítő hatása révén nem múltba révedő, hanem előre mutató, a gazdasági élet, az üzleti forgalom és a gyakorlat valódi igényeihez illeszkedő szabályozás fog születni.

[18] Szegedi András: Az „ezer forintos kft.” védelmében. *Gazdaság és Jog*, 2007/3. 8-13.; uő.: The New Approach in the Regulation of Nominal Capital in Company Law: Fundamental Changes or Deadlock. *COFOLA 2008 Conference: Key Points and Ideas*, Masaryk Egyetem, Brno, 2008; uő.: A tőzstőkeminimum dogmája. *Jog, Állam, Politika*, 2009/1, 25-38.